

Розділ 5

ФІНАНСИ І БАНКІВСЬКА СПРАВА

DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.1\(53\).141-145](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.1(53).141-145)

УДК 336.7

Бігар Н.М.

ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ ТА НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Досвід розвинутих країн свідчить, що при належному функціонуванні банків та небанківських фінансових інститутів досягається чималий економічний ефект. Стан фінансового ринку та його вплив на економічне зростання країни був досить різний і до кризових явищ, а в умовах сьогодення його значимість тільки зростає. В умовах нестабільності економіки, на етапі реформування багатьох ринкових інститутів банківська та парабанківська системи України ще сповні не мобілізували й не реалізували усі властиві їм стимулюючі можливості. У статті досліджується динаміка діючих комерційних банків і небанківських фінансових установ України та забезпеченість регіонів України банківськими та небанківськими фінансовими установами.

Ключові слова: банківська система; фінансовий ринок; банки; небанківські фінансові установи.

Постановка проблеми. На розвиток банківських та небанківських фінансових установ в Україні впливають світові тенденції, характерні для сучасної фінансово-кредитної справи. Серед найбільш важливих тенденцій в даній сфері називають зростаючу конкуренцію між банківськими та небанківськими фінансовими установами, технологічну та технічну революцію, інтернаціоналізацію і глобалізацію.

Забезпеченість регіонів України банківськими та небанківськими фінансовими установами, насамперед, обумовлено нерівномірністю розвитку їх економіки. У зв'язку з чим географічний розподіл банківських та небанківських фінансових установ носить асиметричний характер. Нині в Україні продовжується територіальний перерозподіл економічного потенціалу та зосередження його у найпотужніших регіонах, продовжує зростати міжрегіональна диференціація регіонів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у розробку питань теорії і практики функціонування банківської системи здійснили зарубіжні та вітчизняні вчені, зокрема: Дж.М. Кейнс, Й. Шумпетер, А.Пігу, О.Барановський, А. Гальчинський, М. Савлук, А. Мороз, В. Суторміна та інші.

Питання теорії і практики діяльності небанківських фінансових установ висвітлені в

працях зарубіжних та вітчизняних вчених, зокрема: В.Д. Базилевича, О.І. Барановського, О.Й. Шевцової, В.І. Віхлевщук, О.О. Гаманкової, С.С. Осадця, А.Л. Самойловського, О.О. Слюсаренка, В.М. Фурмана та інші.

Формулювання цілей статті. Метою даної роботи є дослідження ролі банків та небанківських фінансових установ та їх регіональної концентрації на території України.

Опис основного матеріалу дослідження. Кризові явища, які відбуваються в банківській та парабанківській сфері призводять до виникнення негативних наслідків як в фінансовому секторі, так і в економіці в цілому, а в деяких випадках провокують соціально-політичну кризу. Погоджуючись з авторами [2] сьогодні банківські та парабанківські установи не в повному обсязі виконують своє основне завдання, оскільки не здійснюють кредитування реального сектору економіки.

Події, які спостерігаються останніми роками в Україні, значно вплинули як на реальний сектор економіки банківській системі країни. В останні роки функціонування банківської системи України характеризувалась збитковістю, нестабільністю та значною втратою довіри населення.

Кількісно характеризуючи банківську систему України (табл. 1), потрібно констатувати загальне скорочення числа банківських та небанківських фінансово-кредитних організацій в її складі. В даний час НБУ здійснює «чистку» (санацію)

© Бігар Н.М., викладач економіки природничо-гуманітарного коледжу ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

Кількість діючих банків на 01.01 за період 2008-2018рр. [7]

Назва показника	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість діючих банків	175	184	182	176	176	176	180	163	117	88	82
З них: з іноземним капіталом	47	53	51	55	53	53	49	51	41	38	38
У т.ч. зі 100%	17	17	18	20	22	22	19	19	17	17	18

банківської системи, скорочуючи чисельність діючих банківських установ і відкликаючи ліцензії у тих банків, які не відповідають вимогам регулятора.

З 01.01.2009 р. по 01.01.2014 р. відбувалися незначні кількісні зміни в банківській системі України. Так, коливання кількості банків відбувались в межах 176—184 установ. Такої тенденції були підтверджені і банки з іноземним капіталом (від 49 банків у 2014 р. до 55 у 2011 р.). Банки з 100% іноземним капіталом в кількісному плані також мали незначні коливання, а саме від 17 до 22.

Однак, станом на 01.01.2015 р. ліцензію НБУ мали тільки 163 банківських установи (у т.ч. 51 банк з іноземним капіталом). За наступний рік кількість функціонуючих банківських установ скоротилася на 46 (або на 28,2%) і становила 117. Слід також зазначити, що протягом 2016 р. загальна чисельність банків також зменшилась і становила 98 установ.

На початок 2018 року 82 банківські установи (в т.ч. 38 банків з іноземним капіталом) мали ліцензію Національного банку України. З цього випливає, що з початку 2017 року кількість діючих банківських установ зменшилась на 14 одиниці. Загалом, з початку 2014 року внаслідок погіршення платоспроможності до 87 банківських установ було запроваджено тимчасову адміністрацію. В двох установах тимчасова адміністрація продовжує працювати [3].

Зазначені негативні тенденції пов'язані з програмою НБУ щодо очищення банківської системи, в якій розширено перелік критеріїв віднесення банку до категорії неплатоспроможних. Так, наприклад, однією з причин визначення неплатоспроможними більшості банківських установ стало доповнення п. 3 ст. 75. Закону України «Про банки та банківську діяльність» таким твердженням: «системне порушення банком законодавства, що регулює питання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму». Незважаючи на ліквідацію ряду

проблемних приватних українських банків, частка банків з іноземним капіталом є майже незмінною.

Постановою Правління НБУ від 16 червня 2017 року №56 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України», НБУ визначив процедуру спрощеної капіталізації банку та порядок припинення банківської діяльності без ліквідації юридичної особи. Банки, які не можуть виконати вимоги НБУ щодо капіталізації, отримали можливість залишити банківський ринок без навантаження на Фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Такою можливістю скористались 4 банки, які припинили діяльність без ліквідації юридичної особи.

Проте слід зауважити, що протягом року відбулась значна докапіталізації державних, що в свою чергу призвело до перегрупування в структурі власності БСУ:

- банки з приватним українським капіталом - 13%,
- банки іноземних банківських груп – 32%,
- державні банки – 55%.

За підсумком 2017 року доходи банків України, у порівнянні з результатом минулого року, зменшилися на 6,53% і становили 178,23 млрд. грн. Водночас, скоротилися витрати на 42,1% – до 202,59 млрд. грн. Фінансовий результат діяльності БСУ за підсумком 2017 року був негативним та становив -24,36 млрд. грн. (-159,39 млрд. грн. за підсумком 2016 року) [3].

Серед найбільш прибуткових за підсумком 2017 року були банки з іноземним капіталом Райффайзен Банк Аваль, Укрсиббанк та Креді Агріколь Банк. На топ-3 найбільш прибуткових банків припадало 44,2% загального обсягу прибутку, отриманого БСУ.

Проте зростання національної економіки залежить від ефективної діяльності не лише банківських, а й від небанківських фінансових установ.

Насамперед слід зазначити, що в Україні число небанківських установ, що діють на ринках фінансових послуг, значно перевищує кількість банків (рис. 1.). Так, за 2017 рік чисельність

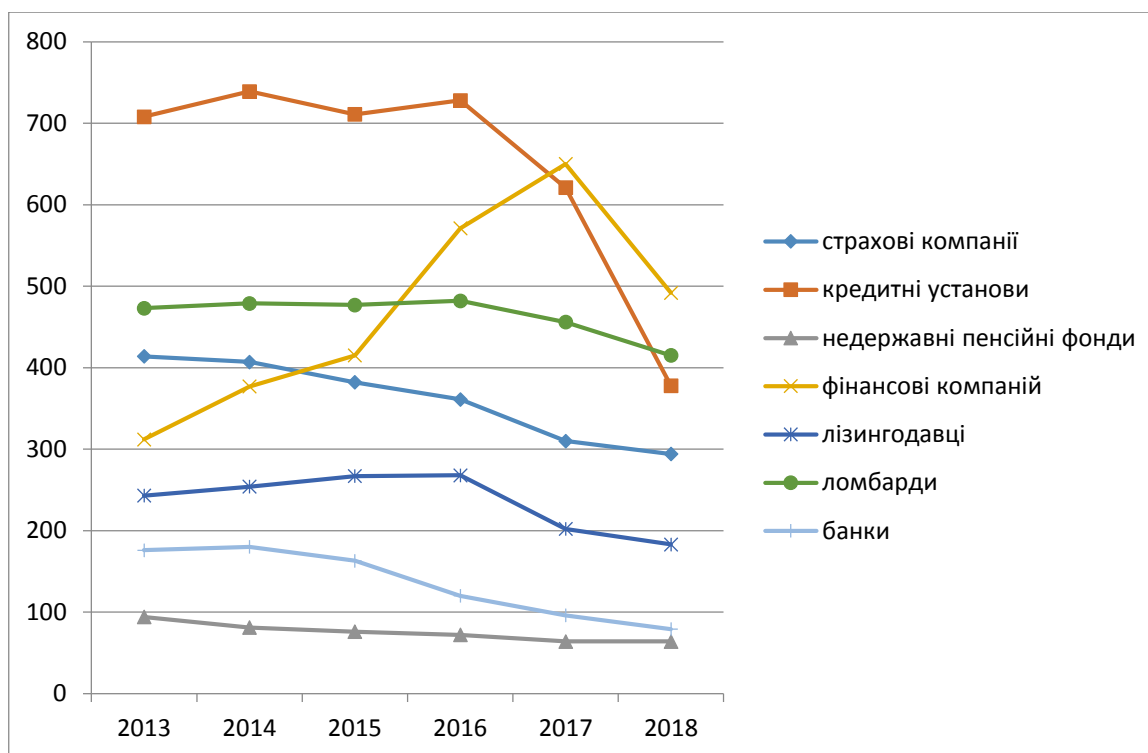

Рис. 1. Кількість установ, що діють на ринках фінансових послуг, станом на 01.01, одиниць [5]

страхових компаній перевищує кількість банків приблизно п'ять разів, ломбардів майже в 2,5 рази, кредитних спілок приблизно в 5 раз та фінансових компаній — в 6,5 разів. Нині в Україні не можна стверджувати про адекватний

регіональний перерозподіл економічного потенціалу. За територіальною ознакою 75% всіх банківських установ зареєстрована в м.Київ – 59 од. (рис.2).

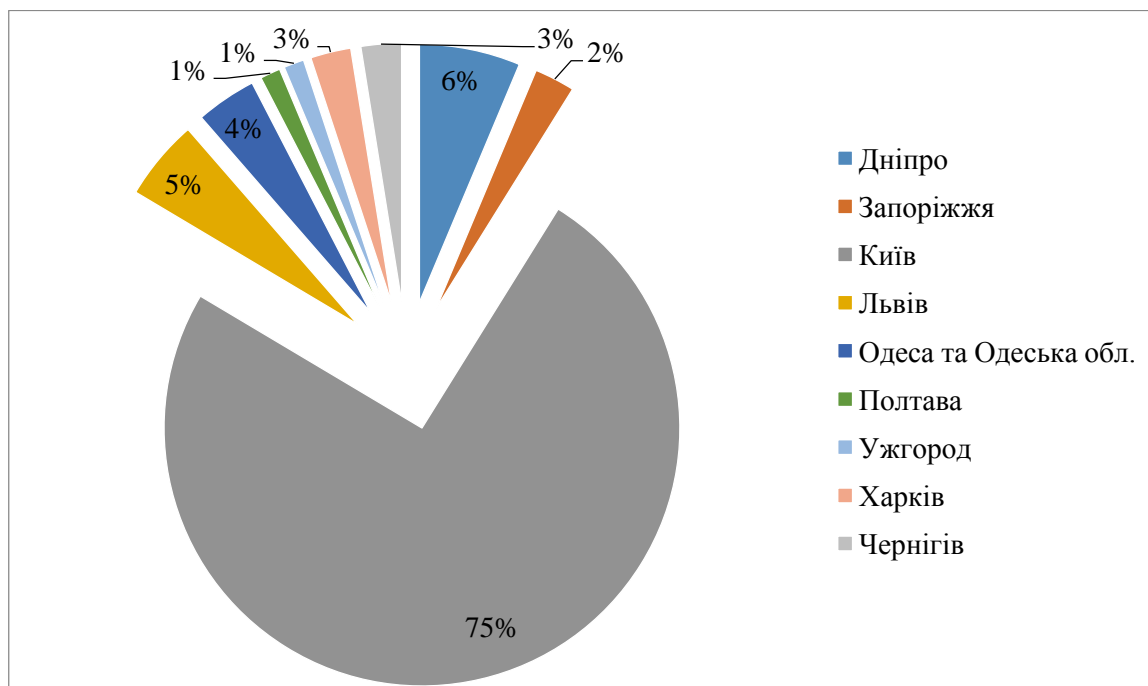

Рис. 2. Розподіл банківських установ, які мають банківську ліцензію по території України, на 1.11.2018р. [4]

Регіональна концентрація територіальної присутності точок продажів України варіюється від 27 точок продажу на 100 тис. осіб (у Тернопільській області) до 72 – у столиці, але є переважно високою – в 14 областях вона становить 40 і більше банківських відділень на 100 тис. осіб [6].

Зазначимо, що ситуація щодо насиченості регіонів банківською інфраструктурою дещо погіршилась упродовж 2014–2015 рр. Так, у 2015 р. кредитні установи скоротили свої регіональні мережі на рекордні 759 відділень. Це було обумовлено скороченням регіональної мережі Ощадбанку відразу на 292 відділення до 4255 одиниць [6].

За територіальною ознакою переважна кількість кредитних установ зареєстрована в таких регіонах [1]:

- м. Київ та Київська обл. – 39 (10,3%);
- Луганська обл. – 34 (9,0%);
- Донецька обл. – 29 (7,7%);
- Харківська обл. – 24 (6,3%).

Інституціональна забезпеченість регіонів банківськими інститутами та небанківськими фінансовими установами важлива і з огляду виконання ринком фінансових послуг посередницької та соціальної функцій, що вимагає розвиненої інфраструктурної мережі зазначених установ. Адже лише в такому разі може бути забезпечена їх територіальна доступність. Вагомою проблемою в цьому напрямку залишається відсутність у деяких областях України хоча б одного банку та/або небанківської фінансової установи – юридичної особи.

Дослідження доводять, що регіональна структура розміщення центральних офісів фінансових установ залишається сталою вже впродовж останніх десяти років. Однак відсутність регіональних банків не заважає деяким регіонам займати високі позиції за рівнем насиченості фінансовими послугами. Це пояснюється розвитком регіональної мережі філій провідних фінансово-кредитних установ, що є наслідком посилення конкуренції на ринку фінансових послуг.

Проте слід зауважити, що наявність певної диференціації у забезпеченні областей банківськими та фінансово-кредитними послугами, насамперед, обумовлено нерівномірністю їх розвитку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В цілому, не дивлячись на не прості процеси, що відбуваються в фінансовій системі України в даний час, діяльність банків та небанківських фінансових установ характеризується безперервністю розвитку, відносною рівновагою в динаміці основних напрямків їх діяльності. Отже, роботу банківських та небанківських фінансових установ можна характеризувати як націлену на зростання показників їх розвитку та подолання викликів, кинутих їм часом. Перспективи подальших досліджень вбачаються у вивченні світового досвіду діяльності банків та небанківських фінансових установ, зокрема їх регіональної концентрації, та прогнозування змін в економічній сфері і можливих соціальних наслідків від їх діяльності

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітичний огляд ринку небанківських фінансових послуг України за підсумками 2017 року [Електронний ресурс] // Національне рейтингове агентство «Рюрік». – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://rurik.com.ua/documents/research/non_banks_2017.pdf.
2. Банківська система /навч. посіб./ (Л.І. Катан, Н.І. Демчук, В.Г. Бабенко-Левада, Т.О. Журавльова); за ред. І.М. Мазур. – Дніпро: Пороги, 2017. – 444 с.
3. Банківська система України: результати 2017 року та ключові тенденції розвитку [Електронний ресурс] // Національне рейтингове агентство «Рюрік». – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_tendency_2017_ukr.pdf
4. Довідник банківських установ України, які мають банківську ліцензію [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/control/bankdict/banks>.
5. Огляд ринків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nfp.gov.ua/content/oglyad-rinkiv.html
6. Офіційний сайт Асоціації банків України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aub.org.ua/>
7. Показники банківської діяльності Офіційне інтернет-представництво Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442

REFERENCES

1. Analytychnyy ohlyad rynku nebankivsk'ykh finansovykh posluh Ukrayiny za pidsumkamy 2017 roku [Analytical review of Ukraines non-bank financial services market in 2017]. (2018). *rurik.com.ua* Retrieved from: http://rurik.com.ua/documents/research/non_banks_2017.pdf. [in Ukrainian].

2. Katan, L.I., Demchuk, N.I., Babenko-Levada, V.H., Zhuravl'ova, T.O. (2017) *Bankivs'ka systema [Banking system]* I.M. Mazur (Ed.). Dnipro: Porohy [in Ukrainian].
3. Bankivs'ka systema Ukrayiny: rezul'taty 2017 roku ta klyuchovi tendentsiyi rozvytku [The Ukrainian banking system: results of 2017 and key development trends]. (2018). *rurik.com.ua* Retrieved from: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_tendency_2017_ukr.pdf [in Ukrainian].
4. Dovidnyk bankivs'kykh ustanov Ukrayiny, yaki mayut' bankivs'ku litsenziyu [Directory of banking institutions of Ukraine that have a banking license] (2018). *bank.gov.ua* Retrieved from: <https://bank.gov.ua/control/bankdict/banks>. [in Ukrainian].
5. Ohlyad rynkiv [Market overview]. (2018). *nfp.gov.ua* Retrieved from: nfp.gov.ua/content/oglyad-rinkiv.html [in Ukrainian].
6. Ofitsiyyny sayt Asotsiatsiyi bankiv Ukrayiny [Official site of the Association of Ukrainian Banks]. (2018). *aub.org.ua* Retrieved from: [http:// aub.org.ua/](http://aub.org.ua/)
7. Pokaznyky bankivs'koyi diyal'nosti [Indicators of banking activity]. (2018). *bank.gov.ua* Retrieved from: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442

Одержано 01.03.2019